

כזה ראה וחדש
 מרכז הדרכה מקוון של "שבילים"
 ארגון מערכות החינוך החברתי קהילתי
 אגף החינוך, התנועה הקיבוצית

כותרת: גלגולו של החג – ט"ו בשבט הכותב/ת: ליאור קולודני (עורכת)

ט"ו בשבט במקרא

"(כג) וְכִי תֵבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶם כָּל עֵץ מֵאֵל וְעִרְלֹתֶם עֵרְלָתוֹ אֶת פְּרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרָלִים לֹא יֵאָכֵל: (כד) וּבִשְׁנַת הַרְבִּיעֵת יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלְּלוּלִים לַיהוָה: (כה) וּבִשְׁנַת הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִי לְהוֹסִיף לָכֶם תֵּבֹאוּתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:"
 ספר ויקרא פרק י"ט

ט"ו בשבט במשנה

"אֲרֻבָּעָה רְאֵשֵׁי שָׁנִים הֵם:
 בְּאֶחָד בְּנִיסָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִים וְלְרֹגְלִים.
 בְּאֶחָד בְּאֵלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה;
 רִבִּי אֶלְעָזָר וְרִבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים - בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי.
 בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלִשְׁמַטִּין וְלִיּוֹבְלוֹת, לְנִטְיַעָה וְלִירְקוֹת. בְּאֶחָד בְּשֶׁבֶט
 רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, כְּדָבָרֵי בֵּית שְׁמַאי;
 בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים - בְּחַמְשָׁה עָשָׂר בּו.".
 משנה, מסכת ראש-השנה, פרק א', משנה א'.

ארבעה תיקונים הם

הדגש בחמישה-עשר בשבט של המשנה (או בראשון בשבט על-פי בית שמאי) הוא על תיקון עולם סוציאלי - יש חוסר צדק מהותי, שאמנם אינו ניתן לפתרון מוחלט (לא יחדל אביון מקרב הארץ), אך יש אפשרות לערוך בו תיקונים רבים. חכמי המשנה מציעים לבצע את התיקונים הללו על ידי הטלת מיסים בדמותם של תרומות, מעשרות, פאה, לקט, שכחה וכו'. החמישה-עשר בשבט הוא אחד מימי התזכורת החשובים ביותר בלוח-השנה לחשבון-נפש מוסרי סוציאלי. ביום זה אמור כל מי שיש לו גן לרדת אל גנו, לחשב את כל הפירות והרווחים שעשה במשך השנה, ולהפריש מתוכם את מה שהוא חייב להפריש לטובת כל אלו שאין להם גן ואין להם פירות לאכול מהם.

מתוך: "יה בשבט", מאת ארי אילון

ט"ו בשבט בגולה

"... ומעשה באדם מישראל, שהביא פעם אחת למקומו תמר, ויהי לפלא, והיו כל בני העיר, למקטנם ועד גדולם, רצים לראותו. נטלו את החומש והראו בו באצבע, שהתמר, תמר זה, כתוב בתורה! אטו מילתא זוטרתא היא [=וכי דבר קטן הוא?], זה התמר הרי הוא מארץ-ישראל!... הביטו לו - וארץ-ישראל נצנצה במחזה לנגד פניהם: הנה עוברים את הירדן! הנה מערת המכפלה! הנה קבר רחל אמנו! הנה כותל-מערבי!"

מנדלי מוכר ספרים, מתוך: "מסעות בנימין השלישי", פרק א'

שֶׁלַג עַל עֵירִי (פירות חמישה-עשר)

שֶׁלַג עַל עֵירִי כָּל הַלֵּילָה נָח	דָּבַשׁ הַתְּאֵנָה, מִתֶּקֶת הַחֲרוֹב	שֶׁלַג עַל עֵירִי נָח כְּמוֹ טָלִית
אֶל אֲרָצוֹת הַחֹם אֶהוּבֵי הַלֶּךְ	וְאוֹרְחַת גַּמְלִים עֲמוּסֵי כָּל-טוֹב	מֵאֲרָצוֹת הַחֹם מָה הִבֵּאתָ לִי?
שֶׁלַג עַל עֵירִי וְהַלֵּילָה קָר	הִנֵּה שׁוֹב וְשׁוֹב שְׁמֵשׁ לִבִּי	שֶׁלַג עַל עֵירִי, שֶׁלַג עַל פְּנֵי
מֵאֲרָצוֹת הַחֹם לִי גִבֵּיא תִמָּר.	וּמִשָּׁם תִּפְוַח זָהָב גִּבֵּיא.	וּבְתוֹךְ הַפְּרִי כָּל גַּעְגּוּעֵי.

מילים ולחן: נעמי שמר

ט"ו בשבט אצל מקובלים

במאה השש-עשרה תיקן האר"י (רבי יצחק לוריא אשכנזי) בצפת "יום לאכילת פירות" בט"ו בשבט, כסמל להשתתפות האדם בשמחת האילנות. תיקון ט"ו בשבט התפרסם בספר "חמדת ימים", ומאוחר יותר כספר נפרד בשם "פרי עץ-הדר". התיקון, שקיבל אופי דומה ל"סדר", נפוץ בעדות הספרדים השכנות לארץ-ישראל, ומהן התפשט גם לארצות אשכנז.

וזהו טקס ה"סדר" לליל ט"ו בשבט, על-פי הספר "חמדת ימים":

אור לט"ו בשבט מתכנסים בבית-המדרש, או בבית אחד החכמים או הנכבדים שבעדה. הנרות דולקים, השולחנות מכוסים במפות לבנות ועטורים בזמורות הדסים, פרחים וצמחים, ועליהם כדי יין משני מינים: לבן ואדום. הלבן מציין את התנומה והשלכת שבעולם הצומח, ואילו האדום הוא אות מבשר ליקיצת הצומח לפריחה ולגידול עם התגברות כוח החמה. במשך ה"סדר" קוראים מהתנ"ך, מהמשנה, מהתלמוד ומהזוהר, ונושאים תפילה מיוחדת לברכת העץ; אוכלים שפע פירות ושותים ארבע כוסות יין.

הפירות נחלקים לשלושה סוגים:

- * פירות שתוכם נאכל וקליפתם נזרקת (כמו: אגוזים, תפוזים) - מסמלים את עולם העשייה.
- * פירות שקליפתם נאכלת ותוכם נזרק (כמו: תמרים, זיתים) - מסמלים את עולם היצירה.
- * פירות שנאכלים בשלמותם (כמו: תאנים, צימוקים) - מסמלים את עולם הבריאה.

ט"ו בשבט הציוני

בט"ו בשבט תר"ץ (1890) לקח זאב יעבץ, ששימש מנהל בית-הספר בזכרון-יעקב, את תלמידיו, ונטע שתילי עצים בחוצות המושבה. כשכל תלמיד אוחז בידו שתיל, הם צעדו ושרו. שנים אחדות לאחר מכן, באלול תרס"ו (1906), הציע המורה ח.ל. זוטא באסיפה הכללית של הסתדרות המורים העבריים ביפו: "לחוג את ט"ו בשבט מפני שהוא חג האילנות, חג הטבע אני מציע להטיל חובה לעשות חג נטיעות עצים בט"ו בשבט בכל בתי-הספר". ההצעה נתקבלה.

השקדיה פורחת

מילים: י. דושמן, לחן: מ. רבינא

השקדיה פורחת
ושמש-פז זורחת.
צפרים מראש כל גג
מבשרות את בוא החג
טו בשבט הגיע, חג האילנות.

הארץ משועת
הגיעה עת לטעת
כל אחד יקח לו עץ
באתים נצא חוצץ
טו בשבט הגיע, חג האילנות.

נטע כל הר וגבע
מדן ועד באר שבע
וארצנו שוב נירש
ארץ זית יצהר ודבש
טו בשבט הגיע, חג האילנות.

ט"ו בשבט: איכות הסביבה

"רואה אתה, כי האדם במידה שהוא לוקח יותר מן הטבע, הוא הולך ומתרחק ומתעלם ממנו; במידה שחייו מתעשרים, מתרחבים ומתעמקים, הוא הולך ובונה לו חיץ יותר ויותר עבה בינו ובין הטבע, הולך ומצטמצם ומתכווץ בתוך חומותיו כצב הזה בתוך שריונו, עד כי כבר הורגל לחשוב למושכל ראשון, כי חיים לחוד וטבע לחוד".
א. ד. גורדון, מתוך: "האדם והטבע"

וידוי על פגיעה באיכות הסביבה:

אפפנו את עולמנו בערפל עשן ופיח,	לכלכנו אתרי טבע ונוף, חופים, נתיבות ופסגות,
בזבזנו אוצרות טבע שקיבלנו בפיקדון,	משכנו את עתיד עולמך תוך אדישות וחוסר חזון,
גזלנו נופם של מרחבי רקיע בבנייה מכוערת,	ניצלנו ולא מחזרנו את מתנות הטבע באנוכיותנו,
דלדלנו את אוכלוסיית חיות הבר ברשלנותנו,	סיכנו את קיום עולמנו בכורים ובקרינה,
הפרנו את ברית האיזון בין האדם לטבע,	עקרנו ציפורים ממחוזות קינון וממסלולי נדידתן,
ויתרנו על איכות חיים ראויה לילדינו,	פצענו מדרוני הרים במחצבות אבן,
זיהמנו ימים, נהרות ואגמים ברעל חמדנותנו,	ציערנו אותך ובריותיך בחוסר אחריותנו,
חוררנו את מעטפת האוזון החובקת את עולמנו,	קטפנו פרחי בר, והם אבדו ואינם,
טימאנו מקורות מים חיים במי שופכינו,	רמסנו ברגל רמה שדה וניר ואחו,
יצרנו הררי אשפה וזבל בחלל, במדבר ובחצרותינו.	שרפנו עצי יער על מזבח שנאתנו,
כרתנו יערות העד תמורת רווח קצר מועד,	תיעשנו במחיר איכות אוויר וים ויבשה.

לשנה הבאה בסביבה ירוקה.

מ. אזרי, י. מזור

